

«Мэнэ-Ханалас» муниципальной тэриллии
Майатаа5ы «Кэнчээри» о5ону сайыннарар киин

Кыра белех о5олоругар тыл сайдыытын аһа5ас дьарыгын конспега

Иитээчи: Егорова Ольга
Алексеевна

с. Майя, 2019 с.

Дъарык сыала: оонньуу ненуе кыра саастаах о5олорго тыл сайдыытын дьобурдарын чинэтии.

Соруктара: - о5ону оонньууга ке5улээһин

- толкуйдуур дьобуру сайыннарыы
- санарар аппараты эрчийии
- оонньуу кэмигэр септеехтук тыыныыны ситиһии
- «у» дор5оону куолаһы уларытан санарары уерэтии
- «у» дор5оону чуолкайдык санарарга эрчийии
- дъарыктан о5олор дуоһуйууну ылалларын ситиһии.
- Иккилии буолан сизэттиһэн турарга уерэтии

Туттуллар матырыйааллар:

- хатын мастар (бэйэ оноһуга)
- сайынны муузука
- кэ5э этэр муузука
- сайынны уруһуйдаах хартыыналар
- сардана сибэккилэр (бэйэ оноһуга)
- араас дьуһуннээх лыахтар (бэйэ оноһуга)
- манан дьуһуннээх былаахтар (бэйэ оноһуга)
- булчут танаһа
- куобах ойуулаах бэргэһэлэр
- кулумурдэс енеех меееччук, иһигэр ынах, бере, бетуук, куоска оонньуурдардаах.
- куех оттор (бэйэ оноһуга)

1 этап. Санарар аппараты эрчийи.

Кэпсээн нeнyе o5o тылын сайыннары. Баспытаатал o5олорго кэпсээн кэпси-кэпси тылын эрчийэн кердерер, o5олор утуктэллэр.

Баспытаатал:

- Тылчааммыт сарсыарда уһуктаат туннугун арийбыт уонна таһырдьаны енейен кербут, керде5унэ o5олор хачыаллыы а5ай сылдыаллар эбит. Онуоха тылчааммыт ыксаан тийһин сууна барбыт, бастаан уеһэ тийһин сууммут, онтон аллара тийһин. Ол кэнниттэн барыанһа уонна блины сизбит. Таһырдыа тахсан сизбиттэн лаппаахытын хостоон баран o5олору кытта кумахха оонньообут. Ол оонньоу олорон окко ба5а ыстана сылдыарын кербут уонна атыгар ыстана олороот куулэйдии барбыт, бастаан ата хааман барбыт, онтон суурбут. Ол сылдыан чаһытын кереед дьиэтигэр теннен кэлбит. Маладьыастар, бары сепке онордугут.

2 этап. Сайынны дьыл кэмигэр киири.

Баспытаатал:

Таһырдыа тымныйар,

Хаар туһэр

O5олор халыннык танналар,

Салаасканан хатааһылыыллар.

- O5олоор, билигин дьыл кэмэ ханныгы? («Кыһын»-дииллэр o5олор). Саамай сеп, билигин дьыл кэмэ – кыһын. Онтон o5олоор, ханнык дьыл кэмигэр сетуелууллэрий? Сибэки хомуйалларый? («Сайын»-диэн эппиэттииллэр o5олор). Саамай сеп, маладьыастар, сепке эппиэттээтигит. O5олоор, сайын биһиэхэ куулэйдии кэлэ сылдыарын ба5арабыт дуо? («Аһа, ба5арабыт»). Оччо5о билигин бастаан сизтиһэн баран харахпытын симэн кэтэһэн турабыт.

Сайынны музука тыаһаан барар, чыгычаахтар ыллаан са5алыыллар, уеннэр-кейуурдэр тыастара иһиллэн барар. Сайынны хатын мастар белеххе ууруллаллар, сайынны хартыналар ыйаналлар, сардаана сибэкиллэри куех отторго туруораллар.

Баспытаатал:

- Сайыммытыгар тийэн эрэбит. Харахпытын аргый арийабыт. Истин эрэ, чыгчаахтар ыллылар, кун кербут, сибэккилер тыллыбыттар, сып-сылаас буолбут. Сайыммыт кэлбит.

3 этап. Ооньюу ненуе септеехтук тыныны.

Баспытаатал:

- Биһиги бугун сепке санара уерэнэрбитигэр муннубутунан салгын ылан баран аяхпытынан таһаарарбытыгар бу араас енеех лыахтары кетутэ сатыахпыт. Бастаан салгыны муннубутунан ылабыт (оболор утуктэллэр), онтон аяхпытынан салгыммытын таһаараары бу лыахтары кетутебун эрэ! (оболор уерэ-кете, ооньюу лыахтары сепке муннуларынан салгын ылан кетутэллэр). Сеп, маладьыастар, лыахтарбыт ыраах да ыраах кетен бара турдулар.

4 этап. Ооньюу ненуе «У» дорбонну куолаһы уларытан санарары ситиһии.

Хас биирдии обобо манан былаах тунэтиллэр.

Баспытаатал:

- Оболоор, тыал буола суруулээх ооньюуну ооньюубут дуо? («Аһаа, ооньюохха»). Чэ, эрэ тыал туспут, кууһурэн испит, суруехэһин эрэ уонна ууу-уу диибит (оболор утуктэллэр). Тыалбыт кууһурбут, тургэнник суурэбит уонна куускэ уууу-уууу!! диибит («Уууу-уууу!!-дииллэр оболор, тургэнник суурэ-суурэ). Арай тыалбыт бытаарбыт, биһиги эмиэ бытаарабыт, санарарбыт эмиэ аччыыр («Уу-уу»-диэн оболор аргый санараллар, бытааннык суурэ-суурэ). Онтон тыалбыт эмиэ кууһурэн барар, (оболор суурэн бараллар уонна саналара улаатар: «Ууууу-уууу!!). Ол кэнниттэн тыалбыт эмиэ аччаан барар (оболор ооньюуну ейдеебуттэрин кердереллер).

Баспытаатал:

- Оболор, аны тыаба куулэйдии барыаххытын бабарабыт дуо? («Аһаа, бабарабыт»). Бастаан иккилии буолан сиэттиһэбит (Оболор иккилии буолан сиэттиһэллэр).

Оболор уонна баспытаатал тыа устун куулэйдии сырыттаһтарына эмискэ муузука ненуе «Ку-ку, ку-ку!»-диир, оболор соһуйаллар.

Баспытаатал:

-Иһиттигит дуо, оболор, ити туох этэрий? («Кэбэ»-диэн эһиэттииллэр оболор). Маладьыастар, сепке эттигит. Биһиги эмиэ кэбэ курдук ку-ку диэбин

эрэ («Ку-куук, ку-ку,кук-куук»-дииллэр оџолор). Маладыастар, кэџэбит кукулуу-кукулуу кетен бара турда. Чэ, эрэ оџолоор, сайыммыт биһиэхэ кэлэн куулэйдээн биһигини сэргэхситтэ, оонньоотто аџай дии? («Аһаа»-дииллэр оџолор), аны кини быраһаайдахар кэмэ кэллэ, керсуеххэ диэри ди'џин эрэ сайынна («Керсуеххэ диэри»-дииллэр оџолор). Аны сиэттиһэн баран харахпытын симэбит уонна кэтэһэбит, кыһыммыт айаннаан, чугаһаан иһэр.

Сайынны хартыналар, сардаана сибэккилэр, хатыннар, куех оттор ылыллаллар.

Баспытаатал:

-Харахпытын арыһабыт, кыһыммыт теттеру тийэн кэллэ, таһырдыабыт тымныы, оџолор халыннык танналар, салаасканан сырылыылар.

5 этап. «У» дорџоону чуолкайдык санарарга эрчийии.

Баспытаатал оџолору олоппоско олордор уонна кулумурдэс енеех меееччук аџалар.

Баспытаатал:

-Оџолоор, бу меееччук иһигэр туох баарын билиэххитин баџараџыт да? («Аһаа, баџарабыт»-дииллэр оџолор).

Оџолор биирдиилээн кэлэн илиилэрин уган ынаџы, бетуугу, куосканы, берену таһаараллар уонна хайа кыыл хайдах нһааџыныырын, улуйарын, хаһытыырын утуктэн кердереллер. Холобур: куоска –мяу, ынах-муу, бетуук-кукареку, бере-уу-уу.

6 этап. «Куобахтар уонна булчут»-хамсаныылаах оонньоу.

Баспытаатал:

-Оџолоор, «Куобахтар уонна булчут» оонньоуну оонньооххутун баџараџыт? («Аһаа, баџарабыт»-дииллэр оџолор).

Оџолор куобах ойуулаах бэргэһэ кэтэллэр уонна тыаџа ыстаналаан оонньоу сырыттаһтарына эмискэ булчут кэлэн иһэрин истэн дһиэлэригэр суурэн кэлэн киирэн хаалаллар. Булчут кэлэн куобахтары кердеен керер да сылайан уутэнигэр сынһана барар, ол бириэмэџэ куобахтар эмиэ тахсан оонньоулар, ыстаналыылар.

Оонньоу хаста да хатыланар.

Бу оонньоу олус бэһиэлэй, оџолор дуоһуйа суурэллэр. Тумугэр булчут биир да куобаџы туппакка дһиэлиир.

7 этап. Тумук

Баспытаатал о5олортон бугун тугу гыммыттарын туһунан ыйытар, о5олор тугу себулээбиттэрин кэпсииллэр. Баспытаатал о5олор дьарыкка учугэйдик кыттыбыттарын бэлиэтиир уонна махтанар.